

Tacitusi szemmel

A rongyosok elleni perekről

**A histora sokrétű, s mint oly sok másban, itt is döntő szerepe van a véletlennek. Az ember éppen ezért hajlamos arra, hogy utólag logikus rendben sorakoztassa fel érveit a megtörténtek mellett, s a véletlen ellen, különösen, ha bírósági eljárásról van szó. Márpedig az 1944-45-ös hatalomváltás után egyértelmű lett, hogy a kommunis-
ták érvet érv után hozva le fognak számolni egykori ellenfeleikkel.**

Először persze megpróbálkoztak 1919 felelevenítésével is. „*Mende, Ecser, Maglód, Tápiósüly, Tápiósáp, Péteri és Uri községekben mindenütt gyilkoltak, illetve a felsorolt községekből a járás székhelyére, Gyömrőre szállították be az áldozatokat, akiket ott öltek meg... Tizennyolc ember tartozott a demokratikus magyar élet megindításának gyömrői járási vezérkarához. Tizennyolcan voltak, akik internáltak s szemrebbenés nélkül, önkényesen kivégeztek vagy kivégeztettek embereket*” s mintegy „nyolcvanra tehető a meggyilkoltak száma” olvashatjuk az ügy iratai közt megőrzött újságtudósításban¹. Mivel az országban másutt is alakultak halálbrigádok, az ország közvéleménye s maga az országgyűlés is a terrorhullám leállítását követelte. A Magyar Kommunista Párt ekkor gyorsan leállította gyilkos aktivistáit (egyesek átkerültek közülük Péter Gáborhoz, az Államrendőrség Politikai Osztályához, az ÁVO elődjéhez), s Rákosival az élen kijelentették, „mi nem akarunk új 19-et.”

Ugyanakkor brosúrákban, újságcikkekben, szónoklatokban a párt vezetői egyre többet hangoztatták, hogy a viszonylag „békés” természetű tanácsköztársaság leverését – amely kénytelen volt fegyvert fogni a belső ellenség ellen – Európában példátlan fehérterror követte. (Hamis propaganda volt ez, a példátlan fehérterror ugyanis akkortájt az orosz uralomtól felszabaduló Finnországban tombolt.)

A Rongyos Gárda parancsnoka, *Héjjas Iván*, s jobbkéze, *Franczia Kiss Mihály* orgoványi rémtettei azonban olyan publicitást kaptak, mintha nem is negyedszázad előtt, hanem 1944-45-ben játszódtak volna le. „*Egy öreg detektív emlékiratai*”-ből származik a következő részlet: „*Akkoriban Zbona János jelentést tett Héjjas Iván karhatalmi különítményének arról, hogy három izsáki lakos, Pánczél Zoltán, Beck Sándor és Schmidt Árpád félmillió koronát ajánlottak fel a román megszálló csapatok parancsnokának, ha a megszállást három hónappal meghosszabbítja. Ebből persze egy szó sem volt igaz, de Héjjas mégis parancsot adott Danics Mihálynak és Zbona Jánosnak arra, hogy a három szerencsétlen embert tegyék el láb alól.*” Az öreg detektív Héjjasról a következőket írta: „*Különös, félelmetes ember!... Bizonyára alig alszik valamit, talán azért, mert fél az álmoktól. Áldozatai megjelennek álmában és megfenyegetik... hallja a kínos hörgéseket, a segélykiáltásokat, a jajszót... Nem bírja ki a szobában, az ágyban... Gyorsan felöltözik, elővezeteti a lovát és vadul kivágtat a határba...²*”

A 63 oldalas modern ponyva igazán élvezetes olvasmány.

A gyilkosságok... megtörténtek: Francia Kiss Mihály személyesen 67 áldozatot segített át a másvilágra³. Bár az új, a demokratikus rend nyomozói halálra keresték, Francia Kiss nyomtalanul eltűnt a kunsági tanyavilágban, Héjjas pedig nyugatra menekült: a hetvenes években halt meg Amerikában.

„A felszabadulás után a Népbíróság felelősségre vonta az orgoványi törvénytelen kivégzések résztvevőit” – áll a bírósági iratanyagban. „Papp Kálmánt és Papp Sándort a nyomozó hatóság már 1945. május 5. napján őrizetbe vette.” A két fivér nyolc, illetve hét évet kapott. 1955-ben, amikor pótnyomozás után újabb terhelő bizonyítékok merültek fel ellenük, az ugyancsak rongyosgárdista Bozóki István és társai perében 15, illetve 12 évre emelik fel büntetésüket.⁴ Bozóki és Kristóf 10-10 évet kapott. (Meglepő az a szívósság, ahogyan a szocialista jog akár harminc-harmincöt év eltelte után is utánanyúl azoknak, akiket a proletárdiktatúra leverése utáni megtorlásokért vád alá tud helyezni. Fel sem merül a jegyzőkönyvekben az, hogy a vádlottak – mint az bosszúállás és paraszti bandaharcok idején szokás –, az áldozataikat árulóként tartották számon. Hogy azok többnyire együttműködtek a román megszállókkal, emlékirataiban az „öreg detektív” badarságnak tartja. Pedig csak az 1925-ben rendezett katonai bírósági tárgyalás anyagát kellett volna elővenni – ekkor kerültek Francia Kiss Mihályék először az orgoványi gyilkosságok ügyében a vádlottak padjára –, s kiderült volna, az „Isten veled Mihály”-lyal s felmentő ítélettel búcsúzó hadbíró éppen a rongyosok románok elleni harca folytán, (s a megszállás több mint fél éve során miért ne akadtak volna besúgók?) nem ok nélkül volt oly elnéző.

Ilyen mérlegelést természetesen anakronizmus lett volna elvárni az ötvenes évek büntető jogászeitól, sem neveltetésükből, sem osztályharcos meggyőződésükből ez nem következett. Nézzük tehát inkább sajátos gondolatmenetüket, amely a Francia Kiss elleni 1957-es per vádbeszédében jól tetten érhető.

Mielőtt erre rátérnénk, néhány szót kell ejteni a vádlott sorsáról. Hamis igazolvánnyal él egy tanyán, amikor az 1956-os forradalom kitör. Nem sokat habozik és saját nevének jelentkezik az épp szerveződő nemzetőrségbe. A lista aztán a kádári rend éber őreinek a kezébe kerül, akik nyomozni kezdenek utána, beazonosítják hollétét és letartóztatják. Miután 1947-ben már in comtumatiam (távollétében) halálra ítélték, sorsa meg van pecsételve.

Nos, a vádbeszéd osztályharcos logikája valóban hű tükörképe a kor historizáló, a történelem könyörtelen okságát bemutató gondolkodásmódnak, amellyel a marxizmus az eleve elrendeltettség elfogadásában még a kálvinistáknál is messzebb ment. E rút predestináció szerint „Az 1919. évben és az azt követőekben elkövetett bűncselekmények... az elkövetés időpontjában... a törvényes rendelkezések szerint is bűncselekményt képeztek, csupán azok büntethetőségét zárta ki akkor az uralkodó osztály érdeke, törvénybe iktatott akarata.” (Az ember, még ha nem is híve ennek a konok büntető logikának, elgondolkozik azon, hogy miért nem alkalmazható az 1945 és 1990 közötti politikai okokból elrendelt bűncselekmények elkövetőire is?)

Nagyon figyelemre méltó az is, hogy a vád már az első fokon olyan, a jogon túlmutató történetfilozófiai értékelést ad, amely hosszú időre meg fogja határozni a történetírás irányát s egyben korlátait: „...e terrorcselekmények, nyilashordák 1944-es gázettei és 1956 októberének vandalizmusa nemcsak megjelenési formáikban rokonok, hanem a letűnt uralkodó osztály legelkeseredettebb harcának részei...”

KÉPES Figyelő

BÖRTÖNBEN

a demokrácia merénylői...

Leszámolás a „Rongyos Gárda” utolsó maradványaival

Szipszer Imre legyőzparancsnok mellett balról jobbra: Draskóczy László textilnagykereskedő, a Vannay különítmény robbantó parancsnoka, Kovács Endre, a különítmény sokszoros gyilkos tagja és Fodor Lajos földbirtokos, Vannay László volt helyettese a Markó-utcai fogház udvarán.

(Székely István)

Kegyetlenül ízekre szaggatja másodfokon is a népbíróság a „rongyosok” mítoszt azzal, hogy „*Francia Kiss Mihály nem azért háborús bűnös, mert mint az elsőbíróság kifejtette, elkövetésük idején nem lehetett az országot békeállományban levőnek tekinteni, hanem mert részese, másokkal együtt okozója volt annak a történelmi katasztrófának, mely a magyar népet az 1919-es dicső Tanácsköztársaság megdöntésével a 25 éves horthyfasizmussal érte, s amelynek egyenes következménye, betetőzése volt a második világháborúban elfoglalt nemzetrontó szerepük és a Szálasi-uralom.*”⁵

Másodfokon a tanácsvezető *Vida Ferenc*, Nagy Imre későbbi bírāja volt. Ha az ember a tacitusi alapelvet, a sine ira et studio-t alkalmazza – azaz harag nélkül és a tények tisztelgetésével ítélkezik – akkor azt kell mondania, hogy egy győztes politikai osztály „egy vesztés” politikai osztályt bélyegzett meg a történelem ítélőszéke előtt. A győztes hatalom demonstratív jellegére érdekes fényt vet a Markóban raboskodó s 56-os tevékenységéért kétszer is halálra ítél s aztán új eljárásban életfogytiglant kapott *Obersovszky Gyula* író és költő visszaemlékezése: „...hármában laktuk a cellát, nem a legmindennapiabban összetételben. *Francia Kiss Mihály*, akit akkor még csak első fokon ítéltek halálra... terrorcselekményeiért, ezen belül különösen a zsidók ellen elkövetett bűncselekményeiért: *Gáli József* másodfokon és jogerővel halálra ítélte, zsidó származású katolikus magyar... és hát *harmadiknak ott voltam jómagam*”⁶. Harag nélkül is csupa kiábrándító tény.

De volt egy másik Rongyos Gárda-per is 1948-ban. A teljes kommunista hatalomátvétel évében a vád fegyveres összeesküvés volt. Valódi szervezői a „régii rongyosok” voltak, akik aztán – mint *Fehérváry István* írja – sok fiataalt is beszerveztek az új rend elleni küzdelemre. Terveik közt szerepelt például a gellérthegy felzabálás szobornú felrobbantása, amely nőalakjának eredetileg nem a győzelem pálmáját, hanem az orosz fronton lezuhant *Horthy István* emlékére egy repülőgépet kellett volna a magasba emelnie.

A rongyosok tárgyalása 1948 novemberében tartott meg a Markó utcában: a tanács elnöke az 1956 után még keményebb ítéleteiről elhíresült *Tutsek* bíró volt. *Kovács Endre* fővádlottat, egykori miniszteri tanácsost és tartalékos főhadnagyot 1949 márciusában végezték ki a Gyűjtőfogházban. *Hajts, Fodor, Göder* és *Benkő* halálos ítéletét a másodfok életfogytiglanra változtatta. (Fodor a váci börtönben megőrült s ott 1950-ben elhalálozott.) Hogy az 1956 utáni perekre előremutató kegyetlenséget is ki lehet hámozni az ítéletből, arra – tacitusi szemmel – az utal, hogy az ügy 28 vádlottja közül tizenhárom fiatalok, 18 éven aluliak voltak.⁷

Az 1948. április 10-én megjelent *Képes Figyelő* a címlapon úgy számol be rólok, hogy megtörtént a leszámolás a Rongyos Gárda utolsó maradványaival. (Kovácsot többek közt azért ítéltek halálra, mert az 1938-as felvidéki felkelés során egy cseh alakulat őrizte hidat katonákkal együtt felrobbantott.) *Ráád Árpád*, a Magyar Honvédség légierjének volt ellenőre más ügy kapcsán került bíróság elé: egy 33 éves nő jelentkezett terhelő tanúnak, hogy 29 évvel azelőtt, 4 éves korában szülei az orgoványi kocsmába küldték, s ott látta Ráádot. Ez a vallomás elegendő volt ahhoz, hogy zsidók meggyilkolásának vádjával, az orgoványi kivégzések egyik tetteseként kivégezhessék.⁸

Szalay Róbert, Amerikában élt történész *Az 1956-os magyar forradalom története* című, mostanság nagy vihart kavart munkájában azt bizonyítja, hogy a negyvenes évek második felében és az ötvenes évek első éveiben alakult (vagy épp újjalakult) ellenállási

Korabeli fotó a rongyosgárdistákról, amint népügyészségi kihallgatásra indulnak a Markóból

szervezetek nélkül az 56-os forradalom katonai sikerei elképzelhetetlenek lettek volna. A fegyveres csoportokat katonailag képzett, hozzáértő vezetők irányították, s nem volt véletlen a Baross tér, a Körtér, a Szénatér vagy a Corvin-köz kiválasztása sem. Ha elfogadjuk okfejtését, a moszkvai utasításokat végrehajtó hatalomnak minden oka megvolt arra, hogy üldözze azokat – így az egykori rongyosokat is –, akik 1945 után a visszavágásra szavaztak, így – mint ezt *Mink András* „koholmányá” is bizonyítja – a szélsőjobboldali historiográfia meglepő módon hasonul a szélsőbalos koncepciózus történetírás hazugságaihoz.⁹

Tamáská Péter

Jegyzetek

¹ Magyar Országos Levéltár (MOL), XIX-A-1-j 10. o.

² Fekete csillag Orgovány felett. Egy öreg detektív emlékiratai. Forrás Könyvkiadó, Budapest, 56 és 61. o.

³ A periratok szerint Francia Kiss negyvennégy esetben végrehajtó volt, huszonnégy kivégzésnél segédkezett, egy áldozata pedig a kínzásokba halt bele. A legyilkoltak közt sok volt a kommunista, illetve a baloldali szimpatizáns, illetve volt néhány zsidó kereskedő és földbérli is. Gróf Móric pedig fülöpjakabszállási földbirtokos volt. (MOL, XX-5-g, 5003/1960. 20. o.)

⁴ MOL, XIX-A-1-j, 42. o.

⁵ MOL, XIX-A-1-j, 46. és 47. o.

⁶ **Obersovszky (Oby) Gyula:** Tóth Ilona a magyar Jeanne d' Arc. Codex Print Kiadó, 26. o.

⁷ **Fehérváry István:** Börtönvilág Magyarországon 1945-1956. Magyar Politikai Foglyok Szövetsége Budapest, 1990. 66. o.

⁸ **Dr. Málnási Odön:** Magyar mártírok. Bécs, 1958. 53-54. o.

⁹ **Mink András:** Egy koholmány tanulságos története. In: Napi Magyarország, 2000. március 4, 5. o.